ДОРНОД АЙМГИЙН БУЛГАН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

<table>
<tr><th rowspan="2">№</th><th rowspan="2">Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ</th><th rowspan="2">Хэрэгжүүлэх хугацаа</th><th colspan="3">Гарах үр дүн</th><th rowspan="2">Төсвийн төсөөлөл /сая.төг/</th><th rowspan="2">Эх үүсвэр</th><th rowspan="2">Хариуцах эзэн</th></tr>
<tr><th>Шалгуур үзүүлэлт /хэмжих нэгж/</th><th>Суурь үзүүлэлт</th><th>Хугацааны эцэст</th></tr>
<tr><td colspan="9">1. ХАА-Н ГАЗРЫН ТӨЛӨВЛӨЛТ</td></tr>
<tr><td colspan="9">1.1 Бэлчээрийн газрын хууль эрхзүйн орчныг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээ</td></tr>
<tr><td>1</td><td>“Сумын бэлчээр ашиглалтыг журам”-ыг боловсруулан батлах</td><td>2023-2024</td><td>Сумын хэмжээнд 1 журам</td><td>Сум болон багийн хэмжээнд бэлчээр ашиглалтыг зохицуулсан эрх зүйн баримт бичиг байхгүй.</td><td>Шинээр өргөн баригдаж байгаа Газрын ерөнхий хууль, нэмэлт өөрчлөлт оруулахаар төлөвлөж байгаа эрхзүйн баримт бичгүүдтэй уялдуулан сумын хэмжээнд мөрдөх бэлчээрийн газрын харилцаатай холбоотой эрх зүйн баримт бичигтэй болно.</td><td></td><td>Үйл ажиллагааны зардлаар</td><td>Сумын ЗДТГ, ГХБХБГ, ХААГ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">Бэлчээр ашиглалтын хариуцлагын гэрээний загварыг боловсруулан батлуулах, бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулах</td><td>2023-2024</td><td>Гэрээний нэгдсэн 1 загвар</td><td rowspan="2">Одоогоор тусгайлсан батлагдсан гэрээний загвар байхгүй.</td><td rowspan="2">Малчин өрхүүд бэлчээр ашиглалтын гэрээтэй болж хариуцлага сайжирч, бэлчээр ашиглагчдад тавих төрийн хяналт сайжирна.</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2">Үйл ажиллагааны зардлаар</td><td rowspan="2">Сумын ЗДТГ, ГХБХБГ, ХААГ</td></tr>
<tr><td>2025-2029</td><td>Гэрээг дүгнэх, хэрэгжилтийг хангах, үйл ажиллагааг сайжруулан үргэлжлүүлэх</td></tr>
<tr><td colspan="9">1.2 Бэлчээрийг сайжруулах, нөхөн сэргээх бэлчээрийн менежментийн арга хэмжээ</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Бэлчээрийн газрын төлөв байдал чанарын улсын хянан баталгааг хийх</td><td>2023-2025</td><td>703.1 мянган га талбай</td><td>2009 оноос хойш бэлчээрийн газрын төлөв байдал чанарын улсын хянан баталгааны ажил хийгдээгүй байна.</td><td>Хуулийн хэрэгжилт хангагдаж, Газрын төлөв байдлын нэгдсэн үзүүлэлтээр үр дүн гарч хяналт сайжирна.</td><td>61.9</td><td>ОНТ</td><td>Сумын засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал</td></tr>
<tr><td rowspan="2">4</td><td rowspan="2">Улирлын хуваарьтай бэлчээр ашиглах менежментийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх</td><td>2023-2026</td><td>703.1 мянган га талбай</td><td rowspan="2">Одоогийн бэлчээрийн газар дөрвөн улирлын бэлчээр нийт нутаг дэвсгэрийн 62.1%, Өвөл-Хаврын бэлчээр 37.1%-ийг тус тус ашиглаж байна.</td><td rowspan="2">Зун намрын 412.8 мянган га бэлчээр, өвөл-хаврын улирлын 279.3 мянган га бэлчээртэй болж улирлын хуваарь баталгаажсан байна. Батлагдсан хил заагийг мөрдүүлэх хуваарь сэлгээтэй ашиглахад шаардлагатай арга хэмжээг зохион байгуулж нэмэлт сайжруулалт хийж байна.</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2">Үйл ажиллагааны зардлаар</td><td rowspan="2">Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал</td></tr>
<tr><td>2026-2029</td><td>Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, тоо - 2</td></tr>
</table>

5	Хүчтэй талхлагдсан бэлчээрийг ашиглалтаас түр чөлөөлж, өнжөөж амраах	2023-2026	3633.8 га талбай 2-3 жил өнжөөнө.	Одоо хүчтэй талхлагдсан 3633 га бэлчээрийн газар байна.	Хүчтэй талхлагдсан бэлчээрийн газрыг 2-3 жил өнжөөнө. Ургамлын байгалийн нөхөн сэргэлт сайжирч, хүчтэй талхлагдсан бэлчээрийн талбайгүй болно.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг
6	Дунд зэрэг талхлагдсан бэлчээрийг даацад тохируулан сэлгэн ашиглах	2023-2029	264901.0 га талбай	Одоо дунд талхлагдсан 264901 га бэлчээрийн газар байна.	Бэлчээрийн даацыг 20-25 хувиар багасгаж, сэлгэн ашиглах Сэлгээгүй ашигладаг доройтсон бэлчээр үгүй болсон байна. Бэлчээрийн төлөв байдал сайжирч, ачаалал буурсан байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг
7	Бага зэрэг талхлагдсан бэлчээрийг сэлгэн ашиглах	2023-2029	108139.7 га талбай	Одоо бага талхлагдсан 108139 га бэлчээрийн газар байна.	Сэлгээгүй ашигладаг доройтсон бэлчээр үгүй болсон байна. Бэлчээрийн төлөв байдал сайжирч, ачаалал буурсан байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг г
8	Усны хамгаалалтын бүс болох голын татмын бэлчээрийг сэрмүүлэн ашиглах	2023-2029	6578.8 га талбай	Голын татам, нуга намгийн газрын эвдрэлд орж болзошгүй 6578 га бэлчээрийн газар байна.	Усны хамгаалалтын бүс болох голын татам, нуга намгийн газрын эвдрэлд амархан орж болзошгүй бэлчээрийг сэрмүүлэн ашиглана. 7-10 хоног идээшлүүлэн 40-50%-ийг ашиглаад амрааж ургамал хэнзлэн ургаж 10-12 см хүрсэн үед буюу 25-30 хоногийн дараа дахин ашиглана. Ингэснээр усны хамгаалалтын бүс болох голын татам, нуга намгийн газрын эвдрэлд амархан орж болзошгүй бэлчээрийн төлөв байдал сайжирч хамгаалагдана.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг
9	Элэгдэл эвдрэлд амархан орж болзошгүй элсэнцэр хөрстэй бэлчээрийг хөнгөн сэрмүүлэн ашиглах	2023-2029	2230.0 га талбай	Элэгдэл эвдрэлд амархан орж болзошгүй элсэнцэр хөрстэй 2230 га бэлчээрийн газар байна.	Бог малыг 10-14 өдөр буюу уг бэлчээрийн 20-30% ашиглаад 30-40 хоногийн дараа дахин		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ,

					ашиглана. Элс нүүх, харвах шинжтэй бол адуу бэлчээхийг бүрэн зогсооно. Ингэснээр элсэнцэр хөрстэй бэлчээрийн газрын төлөв байдал сайжирч хамгаалагдана.			Газрын даамал ХАА-н тасаг
10	Бэлчээрийн хортон мэрэгчтэй тэмцэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2023-2026	12 мянган га талбай	Хортон мэрэгчтэй тэмцэх хуваарь төлөвлөгөө байдаггүй.	Бэлчээрийн хортон мэрэгчтэй тэмцэх хуваарь төлөвлөгөөтэй болж 27.76 мянган га талбайд үлийн цагаан оготно тархсанаас 12 мянган га бэлчээрийн газарт шаардлагатай арга хэмжээг хэрэгжүүлсэнээр төлөв байдал сайжирна.	50.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг
11	Бэлчээрийн ачааллыг бууруулах зорилгоор гүний усны нөөцтэй газрыг эхний ээлжид усжуулах	2023-2026	97 мянган га талбай	97 мянган га	Гидрогеологийн нөхцөлөөр боломжтой 97 мянган га бэлчээрийг усжуулсан байна. Бэлчээрийн усан хангамж сайжирна.	100.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал ХАА-н тасаг
		2026-2029	Гидрогеологийн нөхцөл муутай бэлчээрт судалгаа хийх	114 мянган га	Суурь судалгаа хийлгэсэн байна.	80.0		
1.3 Биологийн олон янз байдлыг бэлчээр ашиглалтын нөлөөллөөс хамгаалах менежментийн арга хэмжээ								
12	Цагаан зээрийн амьдрах орчны судалгаанд үндэслэн бэлчээрийн давхцал нутгийн хил заагийг тогтоох, бэлчээр ашиглах горим, дэглэмийг батлах	2023-2025	342.9 мян га газар	Сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тархац тусгагдсан.	Цагаан зээрийн амьдрах чухал орчин бүхий газар 342.9 мян га бэлчээрийг ашиглах хамгаалах горим дэглэм тодорхой болж бэлчээр ашиглалтын хариуцлагын журмын хэрэгжилтийг хангасан байна.		Үйл ажиллагаа аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
		2026-2029	1 журмын хэрэгжилт					
13	Цагаан зээрийн төллөдөг газар бэлчээрийг VI-VII сард чөлөөлөх	2023-2029	126072.7 га талбай	Судалгаагаар цагаан зээрийн төллөдөгөөр тогтоогдсон 126072 га талбай байна.	Цагаан зээрийн төллөдөг газар нутаг хамгаалагдаж, бэлчээрийг зохистой ашиглах боломж бүрдэнэ.		Үйл ажиллагаа аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Байгаль орчны байцаагч, Газрын даамал
14	Шувуудын чухал амьдрах орчин бүхий газрыг нарийвчлан судалж, горим	2023-2025	3821.03 га талбай	Шувуудын өндөглөдөг хамгаалалтад авах	Шувуудын өндөглөдөг газар, чухал амьдрах орчин бүхий газрыг		Үйл ажиллагаа	Сумын Засаг дарга,
		2026-2029	1 Байршилд					

	дэглэм тогтоох шаардлагатай газруудад мал маллах хугацаа, хамгаалах үүргийг бэлчээр ашиглалтын гэрээнд тусгах		Гэрээний хэрэгжилт	шаардлагатай газрын судалгааг хийх	зохистой ашиглах механизм бүрдэнэ.		аны зардлаар	ЗДТГ, Байгаль орчны байцаагч, Газрын даамал
15	Нэн ховор цэн тогорууны өндөглөдөг, үржлийн чухал орчныг хашиж хамгаалах	2023-2025	4 Байршил 65.7 га талбай	Хэрлэн голын сав дагуух 4 байршилд 65 га талбай байна.	Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн судалгаанд үндэслэх Судлаачдын зурагласан газруудыг баталгаажуулж, хашиж хамгаалсан байна.	100.0	Олон улсын төсөл хөтөлбөр, ОНТ	Сумын Засаг дарга, БОАЖГ, Байгаль орчны байцаагч
1.4 Эрчимжсэн хөдөө аж ахуйн бүсэд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө								
16	Эрчимжсэн мал аж ахуйн бүсийн хил заагийг газар дээр нь баталгаажуулж, мэдээллийн санд бүртгэх	2023-2024	4738.1 га талбай Нарийвчилсан зураг төсөл - 1	Сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөгөөр ерөнхий байршил 4738 га байхаар тогтоогдсон.	Бүсийн хил зааг газар дээрээ тодорхой болж, мэдээллийн санд бүртгэгдэн бусад газар ашиглалтаас хамгаалагдсан байна.	Үйл ажиллагаа аны зардлаар	ОНТ	Сумын Засаг дарга, Газрын даамал
17	Эрчимжсэн аж ахуй хөгжүүлэх бүсийн төрөлжилтийг тогтоох, ГЗБ-ын нарийвчилсан зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	2025-2027			Тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлэх боломжтой зураг төсөлтэй болсон байна.	50.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ГХБХБГ, Газрын даамал
1.5 Тусгай горимын зохицуулалттай МАА-н бүсэд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө								
18	Тусгай хамгаалалттай газар нутагт бэлчээр ашиглах тусгайлсан төлөвлөгөө боловсруулах; /Хамгаалалтын захиргаатай хамтран /	2023-2025	2.7 мян.га талбай	Хоёр байршилд 2.7 мян.га талбай байна.	Тусгай хамгаалалттай газар нутаг дахь бэлчээр ашиглах төлөвлөгөөтэй болж бэлчээрийн газрыг тодорхой горим дэглэмийн дагуу даацад тохируулан зүй зохистой ашигласан байна.		Үйл ажиллага аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, БОАЖГ, Хамгаалалтын захиргаа, Газрын даамал
1.6 Газар тариалангийн газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө								
19	Тариалангийн газрын нэгдсэн мэдээллийн сан байгуулж, тариалангийн газрын төлөв байдал, чанарт Газрын тухай, Тариалангийн тухай хуульд заасны дагуу хяналт тавих, ашиглалтын горимыг зохицуулах	2023-2024	4345.1 мянган га талбай	Одоо 4345.1 мянган га тариалангийн газар байна.	Тариалангийн газрын төлөв байдал, чанарын мэдээллийг бүртгэж, технологийн горимыг хэрэгжүүлж, хянах боломж бүрдүүлсэн байна. -Ойн зурвас байгуулах;		УТ, ОНТ	Засаг дарга, ЗДТГ, ХАА-н тасаг

					-Технологийн схемийг бүртгэн, хянах боломжтой байх.			
20	Шинээр төлөвлөсөн тариалангийн газарт нарийвчилсан судлагаа хийх	2025-2026	6 байршилд 2603.9 га талбай	6 байршилд 2603 га талбай тогтоогдсон.	Шинээр тариалангийн талбайн зориулалтаар ашиглах талбайг сонгосон байна.	100.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, Газрын даамал
21	Шинээр эргэлтэд орсон тариалангийн газруудыг мэдээллийн санд бүртгэх	2027-2029	Судалгааны үр дүнгээр тогтооно	-	Тариалангийн талбайн хэмжээ нэмэгдэж, газар тариалангаас авах бүтээгдэхүүний хэмжээ өснө.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
1.7 Хадлангийн газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө								
22	Хадлан тэжээлийн талаар баримтлах бодлого тэдгээрийг төлөвлөх, баталгаажуулах, гэрээ байгуулах, хяналт тавих журмыг боловсруулах	2023-2025	Журам - 1	Сумын нутаг дэвсгэрийн онцлог, хэрэгцээнд нийцүүлэн хадлангийн газрыг хуваарилах зохистой ашиглах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй	Хадлангийн газрыг хуваарилах зарчим тодорхой болж, эзэмшүүлэх ажиллагаа нээлттэй ил тод болно.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
23	Бусад ангиллын газрууд болон тусгай горимын зохицуулалттай газар нутгуудаас хээрийн түймрээс сэргийлэх зорилгоор хадлан бэлтгэх асуудлыг тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгаж хэрэгжүүлэх	2023-2029	5030 га талбай		Тусгай горимын зохицуулалттай газар нутгуудаас зөвшөөрөлгүй хадлан хадахаа больж, тусгай горимын зохицуулалттай газар нутгуудаас зөвшөөрөлгүй хадлан хадахаа болино.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал, ХАА-н тасаг
24	Хадлангийн газрын байршил, хил заагийг газар дээр нь нарийвчлан тогтоож, газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгааг Газрын тухай хуульд заасан хугацаанд тогтмол хийх, газрын нэгдмэл сангийн бүртгэлд бүртгэлжүүлэх	2023-2025	5030 га талбайд хянан баталгаа бүртгэл хийгдэнэ.	Газрын нэгдмэл сангийн ангилалд бүртгэлтэй хадлангийн талбайн байршил тодорхойгүй.	Хадлангийн газраар төлөвлөсөн 5030 га хадлангийн газрын бүртгэл мэдээлэл бүрдэнэ. Хяналт мониторингийг жил бүр хийдэг болсон байна.	20.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
25	Хадлангийн газраар төлөвлөсөн газруудыг хуулийн дагуу хадлан авах хүртэл мал бэлчээхийг хориглох	2023-2029	5030 га талбай	Тогтоогдсон хадлангийн талбай талхлагдан доройтож хадлан авахаа байсан.	Сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан 5030 га талбай хадлангийн газар хамгаалагдаж, төлөв байдал, чанар сайжирна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал

26	Хадлангийн газрын үр ашгийг нэмэгдүүлэх, хамгаалах, сэлгэх арга хэмжээг боловсруулах ГЗБ-ын төсөл боловсруулж, хэрэгжүүлэх	2023-2026	5030 га талбай	-	5030 га хадлангийн газарт төлөвлөгөө хийгдэж, хадлангийн газар хамгаалагдаж, төлөв байдал, чанар сайжирна.	15.0	Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
2. ХОТ, ТОСГОН, БУСАД СУУРИНЫ ГАЗАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ								
2.1 Сумын төвийн суурьшлын бүсэд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө								
27	Сумын төвийн эдэлбэр газар буюу шинэчилсэн тэг гортигийг баталгаажуулах	2023-2024	2475 га талбай, Эргэлтийн цэг – 8	Одоогийн сумын төвийн тэг гортигийн хэмжээ 1698 га СНДХТ-нд төлөвлөлтөөр тусгагдсан 777 га талбай нэмэгдэж нийт 2495 га талбай байна.	Сумын төвийн эдэлбэр буюу тэг гортиг хэмжээ 2475 га болж баталгаажина.	1.2	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
28	Батлагдсан хот суурины эдэлбэр газар дахь суурьшлын нөөц бүсэд байр зүйн зураглал, инженер геологийн судалгааг хийх /өмнө нь хийгдээгүй газруудад/	2025-2027	2475 га талбай	Хот суурины эдэлбэр газарт төлөвлөсөн 2475 га талбайд судалгаа хийх шаардлагатай	Дараа шатны нарийвчилсан төлөвлөлтийн шаардлага хангахуйц суурь зураглал хийгдсэн байна.	150.0	Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ
29	Хот тосгон бусад суурин газрын төлөв байдал чанарын, улсын хянан баталгаа хийх	2023-2024	2475 га талбай	Газрын төлөв байдал чанарын улсын хянан баталгааны ажил сүүлийн 5 жилд хийгдээгүй байна.	Иргэд аж ахуйн нэгжид газар шинээр хувиарлахад шаардлагатай хуулийн хэрэгжилт хангагдаж, Газрын төлөв байдлын нэгдсэн үзүүлэлтээр үр дүн гарч хяналт сайжирна.	84.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
30	Суурьшлын тэлэх боломжтой нөөц бүсэд ГЗБ-ын нарийвчилсан зураг төслүүдийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	2025-2027	246.5 га талбай	Хуулийн дагуу нарийвчилсан зураг төсөл нэгж талбарын түвшинд боловсруулан хэрэгжүүлэх шаардлагатай	Нэгж талбарын түвшинд нарийвчлан төлөвлөх тул тухайн жилийн төлөвлөгөөнд шууд тусган газар олгох боломжийг бий болгоно. Хот байгуулалтын норм дүрмийн дагуу нийгмийн болон инженерийн дэд бүтцийг хамтад нь цогцоор төлөвлөн хэрэгжүүлэх боломж бүрдэнэ.	Зураг төслийн ажлын жишиг үнэ (2020) 60.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
31	Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний газар ашиглалтын бүсчлэл төлөвлөлттэй уялдуулан	2025-2027	Төлөвлөгөө - 1	Сумын төвийн хотын суурины эдэлбэр газрын талбай 2475 га байна. Хотын хөгжлийн	Хот суурины төлөвлөлтийн бүсэд нарийвчилсан зураг төсөл	Зураг төслийн ажлын	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ

	сумын хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг шинээр боловсруулах болон тодотгол хийх			төлөвлөгөөнүүд шаардлага хангаж чадахгүй болсон.	хийх, бүсийн дүрмийн шаардлагыг хангана.	жишиг үнэ (2020) 80.0		
2.2 Хотын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, тусгай зориулалтын ойн зурвас байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
32	Олон нийт, ажил хэргийн бүсийн хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу ногоон байгууламж байгуулах, тохижилтын ажлын төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх, хот байгуулалтын норм дүрмийн шаардлагыг хангах	2023-2029	Хэсэгчилсэн төлөвлөгөө - 1	Одоо байгаа олон нийтийн ажил хэргийн бүс 31.8 га, Төлөвлөж буй олон нийтийн бүсийн талбай 8.8 га талбай байна.	Хот суурин газрын иргэдийн эрүүл аюулгүй, тав тухтай орчинд амьдрах үндсэн хуулиар тогтоосон эрх хангагдана.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын засаг дарга, ЗДТГ
33	Нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламж бий болгох төлөвлөгдсөн бүсэд тохижилтын зураг төсөл боловсруулан хэрэгжүүлэх	2023-2029	Хэсэгчилсэн төлөвлөгөө - 1	Хот суурины эдэлбэр газарт ногоон байгууламж норм дүрмийн шаардлагыг хангаж чадахгүй байна. Төлөвлөсөн ногоон байгууламжийн талбай 115.5 га	Хот суурин газрын ногоон байгууламжийн хангамж, хүртээмж сайжирч иргэдийн тав тухтай эрүүл орчинд амьдрах эрх хангагдана	235.0	ОНТ	Сумын засаг дарга, ЗДТГ
34	Өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтад буй нэгж талбарын 10-аас доошгүй хувьд ногоон байгууламжтай байх Газрын тухай хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд Нэг өрх 5 мод аян зохион байгуулах	2023-2029	Нийт нэгж талбарын 10 хувь	Хот суурины эдэлбэр газар дахь 621 нэгж талбар бүртгэлтэй байгаа ба хуулийн дагуу ногоон байгууламж байгаа эсэх тодорхойгүй байна.	Газрын тухай хуулийн хэрэгжилт хангагдаж, хотын өнгө үзэмж сайжирна. Газрын доройтол бохирдол буурна		Иргэдийн оролцоотой үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ
2.3 Хот тосгон бусад суурины тусгай зориулалтын бүсэд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
35	Сумын хогийн цэгийн эрүүл ахуйн бүсийг газар дээр нь тогтоох, горим дэглэмийг хангах, ландфил нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2023-2025	5.89 га талбай	Сумын хэмжээнд 5.8 га хогийн цэг, түүний эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн талбай 57.2 га байна.	Хогийн цэгийн эрүүл ахуйн бүс газар дээрээ тодорхой болж, горим дэглэм хангагдана. Ландфилм нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.		Үйл ажиллагааны зардлаар,	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Байгаль орчны байцаагч
		2026-2029	1 зураг төсөл			Төслийн тооцооллоор		
36	Оршуулгын газар, түүний тэлэх боломжит газарт эрүүл ахуйн бүсийг газар дээр нь тогтоох, горим дэглэмийг хангах	2023-2025	5.3 га талбай	Сумын хэмжээнд одоогийн байдлаар 5.3 га оршуулгын газар, түүний эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн талбай 55.9 га байна.	Сумын оршуулгын газрын 5,3 га талбайд горим дэглэм хангагдаж, түүний тэлэлтийг хязгаарлах, газрыг зохистой ашиглах боломж бүрдэнэ.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, БОАЖГ, Байгаль

								орчны байцаагч
37	Оршуулгын газрын орчныг иргэдийг ёслол хүндэтгэл үйлдэх таатай орчин бүхий нийтээр ашиглах оршуулгын цогцолбор болгон тохижуулах, зураг төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх	2026-2029	1 зураг төсөл	Сумын хэмжээнд 5.3 га оршуулгын газар байна. Тохижилтын ажил хийгдээгүй.	Оршуулгын газарт иргэдийг ёслол хүндэтгэл үйлдэх таатай орчин, нөхцөл бий болно.	Төслийн тооцоолл оор	ОНТ	Сумын Засаг дарга, БОАЖГ, Байгаль орчны байцаагч
2.4 Уул уурхайн газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
38	Газар ашиглах эрхээ улсын бүртгэлд бүртгүүлээгүй ашиглалт явуулсан тусгай зөвшөөрөл бүхий газруудад хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх	2026-2029	Ашиглалтын 3 лиценз	Ашиглалтын 3 лицензийн талбай байна.	Газар ашиглах эрхгүй, бүртгэлгүй уул уурхай байхгүй болсон байх. Хуулийн хэрэгжилт хангагдана. Хариуцлагатай уул уурхай хөгжинө.		Үйл ажиллага аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, Байгаль орчны байцаагч Газрын даамал
39	Уул уурхайн ашиглалтын улмаас эвдэрч доройтсон газруудыг нөхөн сэргээх - Хариуцагч тодорхой бус газруудад мөрдөн шалгах ажиллагааг хуулийн байгууллагаар хийлгэх - Хариуцагч нь тодорхой болон хуулийн байгууллага илрүүлсэн газруудыг хариуцагчаар нөхөн сэргээлгэх арга хэмжээ авах -Хариуцагч нь тодорхойгүй газруудыг нөхөн сэргээх төслийг боловсруулж улс орон нутгийн төсвөөр хэрэгжүүлэх	2026-2029	55.9 га талбай	2019 онд хийсэн эвдэрсэн газрын тооллогын мэдээгээр 13 байршилд 55.9 га газрын талбай эвдэрсэн байна. Эзэн холбогдогч тодорхой бус газрууд бүртгэгдсэн байна.	Эвдэрсэн 55.9 га газруудад нөхөн сэргээлт хийсэн байна.	404	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Газрын даамал
3. ЗАМ ШУГАМ СҮЛЖЭЭНИЙ ГАЗАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ								
3.1 Төмөр замын зурвас газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
40	Төлөвлөгдсөн төмөр замын сүлжээний доорх газар болон хамгаалалтын зурвасын хил заагийг тогтоох /Нарийвчилсан зураг төсөлд үндэслэн/	2023-2029	1734 га талбай	Хамгаалалтын зурвас 1734 га талбай байна.	Төмөр замын бүтээн байгуулалт эхлэхэд саадгүй болсон байна.		Үйл ажиллага аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал

41	Төлөвлөгдсөн төмөр замын сүлжээний хамгаалалтын зурваст газар ашиглалтын судалгаа хийх	2023-2029	Нарийвчилсан зураг төсөл хийгдсэний дараа давхцал үүссэн нэгж талбаруудад	Төмөр төмөр замын зурвас 1734 га газарт газар ашиглалтын судалгаа хийсэн байх.	Бүтээн байгуулалт эхлэхэд ГНС-ын ангилал шилжилт, бүртгэл хийгдсэн байна.		УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
42	Төлөвлөгдсөн төмөр замын сүлжээний зурвас газарт кадастрын зураг, газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа хийж, кадастрын мэдээллийн санд бүртгэх, ГНС-ын ангилал шилжүүлэх	2023-2029	1734 га талбай	Урьдчилсан байдлаар тогтоосон хамгаалалтын зурвас 1734 га байна. Бүтээн байгуулалт эхлээгүй байна.	Газрын эдийн засгийн үр өгөөжийг тооцох, газрын төлбөр татвар, хөнгөлөлтийн хэмжээг тооцох нөхцөл бүрдсэн байна.	80.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ
3.2 Авто замын зурвас газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
43	Төлөвлөгдсөн авто замын сүлжээний доорх газар болон хамгаалалтын зурвасын хил заагийг тогтоох /Нарийвчилсан зураг төсөлд үндэслэн/	2023-2029	794 га талбай	Хамгаалалтын зурвас 794 га	Авто замын бүтээн байгуулалт эхлэхэд саадгүй болсон байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
44	Төлөвлөгдсөн авто замын сүлжээний хамгаалалтын зурваст газар ашиглалтын судалгаа хийх	2023-2029	Нарийвчилсан зураг төсөл хийгдсэний дараа давхцал үүссэн нэгж талбаруудад	Авто замын зурвас 794 га газарт газар ашиглалтын судалгаа хийсэн байх.	Бүтээн байгуулалт эхлэхэд ГНС-ын ангилал шилжилт, бүртгэл хийгдсэн байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
45	Төлөвлөгдсөн авто замын сүлжээний зурвас газарт кадастрын зураг, газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа хийж, кадастрын мэдээллийн санд бүртгэх, ГНС-ын ангилал шилжүүлэх	2023-2029	794 га талбай	Урьдчилсан байдлаар тогтоосон хамгаалалтын зурвас 794 га байна. Бүтээн байгуулалт эхлээгүй байна.	Газрын эдийн засгийн үр өгөөжийг тооцох, газрын төлбөр татвар, хөнгөлөлтийн хэмжээг тооцох нөхцөл бүрдсэн байна.	80.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
3.3 Шугам сүлжээний газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
46	Төлөвлөгдсөн шугам сүлжээний хамгаалалтын зурвасын хил заагийг тогтоох /Нарийвчилсан зураг төсөлд үндэслэн/	2023-2029	212 га талбай	Хамгаалалтын зурвас 212 га байхаар төлөвлөгдсөн байна.	Шугам сүлжээний бүтээн байгуулалт эхлэхэд саадгүй болсон байна.		УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
47	Төлөвлөгдсөн шугам сүлжээний хамгаалалтын зурваст газар ашиглалтын судалгаа хийх	2023-2029	Шугам сүлжээний нарийвчилсан трасс дайрч байгаа газарт хамгаалалтын зурвасын дагуу.	Шугам сүлжээний зурвас 212 га газарт газар ашиглалтын судалгаа хийсэн байх.	Бүтээн байгуулалт эхлэхэд ГНС-ын ангилал шилжилт, бүртгэл хийгдсэн байна.	Үйл ажиллагааны зардлаар	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ

								Газрын даамал
48	Төлөвлөгдсөн шугам сүлжээний зурвас газарт кадастрын зураг, газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа хийж, кадастрын мэдээллийн санд бүртгэх, ГНС-ын ангилал шилжүүлэх	2023-2029	Шугам сүлжээний нарийвчилсан трасс дайрч байгаа газарт хамгаалалтын зурвасын дагуу.	Урьдчилсан байдлаар тогтоосон хамгаалалтын зурвас 212 га байна. бүтээн байгуулалт эхлээгүй байна.	Газрын эдийн засгийн үр өгөөжийг тооцох, газрын төлбөр татвар, хөнгөлөлтийн хэмжээг тооцох нөхцөл бүрдсэн байна.	Үйл ажиллагаа аны зардлаар	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
3.4 Дэд бүтцийн салбараас байгаль орчин, биологийн төрөл зүйлд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээ								
49	Цагаан зээрийн чухал амьдрах орчин, нүүдлийн замын зураглал, төллөдөг газрын судалгааг дахин нягталж үнэлэх, хамгаалалтын горим дэглэмийг тогтоох, аливаа төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэхэд баримтлах газар ашиглалтад тавигдах шаардлагыг ИТХ-р хэлэлцүүлэн батлуулах болон горим дэглэм тогтоох газрын хил заагийг батлуулах.	2023-2025	1 судалгаа 342.9 мянган га талбай	Цагаан зээрийн чухал амьдрах орчин 342.9 мянган га /Эх сурвалж: "Дорнод монголын цагаан зээрийн (procapra gutturosa) холбоос нутгийг тодорхойлох нь" судалгааны тайлан, Дэлхийн Байгаль хамгаалах сангийн Монгол дах хөтөлбөрийн газар / НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага, 2022 он /	Цагаан зээрийн чухал амьдрах орчин, нүүдлийн зам хамгаалагдаж саадгүй болно. Зэрлэг амьтны нүүдлийн гарцуудыг дэд бүтцийн зураг төсөл боловсруулахдаа төлөвлөдөг болно. Зураг төсөл дахин дахин боловсруулж өөрчилж эдийн засгийн үргүй зардал гаргах байдал байхгүй болно.		Үйл ажиллагаа аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
50	Төлөвлөгдөж буй дэд бүтцийн дагуу цагаан зээрийн чухал амьдрах орчин, нүүдлийн замд зэрлэг амьтдын нүүдлийн гарц гаргах байршлыг тогтоож саналаа ЗТХЯ-д хүргүүлэх, зураг төсөл боловсруулах мэргэжлийн байгууллагатай хамтран ажиллах	2023-2025	Байршил тоо - 3	Төлөвлөгдсөн авто замын 132 км, Төмөр замын 144 км трасс дагуу зэрлэг амьтны нүүдлийн гарц зураг төсөлд тусгагдаж бүтээн байгуулалт хийгдсэн байх.	Цагаан зээр бусад амьтдын чухал амьдрах орчин, нүүдлийн зам хамгаалагдаж саадгүй болно. Зэрлэг амьтны нүүдлийн гарцуудыг дэд бүтцийн зураг төсөлд тусгаж хэрэгжүүлнэ.	Зураг төслийн зардлаар	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ ГХБХБГ БОАЖГ
51	Одоо баригдсан авто замын дагуу цагаан зээрийн чухал амьдрах орчин, нүүдлийн замд нөлөөлөл үзүүлж буй эсэхийг судлах, мониторингийн хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх, сөрөг нөлөө үзүүлж буй тохиолдолд зэрлэг	2023-2026	1 судалгаа зураг төсөл	Одоо сумын нутаг дэвсгэрээр дайран өнгөрч буй хатуу хучилттай 79 км авто зам байна.	Цагаан зээр бусад амьтдын чухал амьдрах орчин, нүүдлийн зам хамгаалагдаж саадгүй болно. Одоо байгаа авто замын байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл буурна.	100.0	УТ, ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ ГХБХБГ БОАЖГ

	амьтдын нүүдлийн гарц гаргах зураг төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх						
52	Эрчим хүчний шугам сүлжээнээс ялангуяа махчин шувууд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийн судалгаа хийх, сөрөг нөлөө үзүүлж буй шугамуудыг аюулгүй болгох, шинээр баригдах шугам сүлжээнд хамгаалалтын стандартыг мөрдүүлэх	2023-2026	1 судалгаа зураг төсөл	Одоо байгаа шугамын нийт урт 197 км 10 кВт-ийн шугам 81 км 35 кВт-ийн шугам 39 км 110 кВт-ийн шугам 77 км байна. Нарийвчилсан судалгаа байхгүй.	Байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл буурна. Аюулгүй байдал хангагдана.	Зураг төслийн зардал	УТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ ГХБХБГ БОАЖГ
4. УСНЫ САН БҮХИЙ ГАЗАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ							
53	Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсийн төрөл, дэглэм, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг холбогдох мэргэжлийн байгууллагын эрх, үүргийн хүрээнд хамтран тодорхойлох	2023-2025		Дорнод аймгийн ИТХ-н 2019 оны 12-р сарын 05-ны өдрийн 06 тоот тогтоолоор батлагдсан 28.4 мян.га талбай байна. Онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүсийн хил зааг газар дээрээ тодорхойгүй.	Онцгой хамгаалалтын бүс 23539.2 га, Энгийн хамгаалалтын бүс 5107.2 га талбайд дэглэм, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлсон байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, ГХБХБГ, БОАЖГ, Сав газрын захиргаа
54	Батлагдсан усны хамгаалалтын бүсэд ойжуулалт хийх тохиромжтой газрын судалгааг ойн мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх, тохиромжтой газруудад ойжуулалт хийх ТЭЗҮ боловсруулж хэрэгжүүлэх	2023-2029	631.5 га	Сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөгөө батлагдсан 8 байршил 631.5 га	Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд 1.26 сая ширхэг мод таригдсан байна.	150.0	УТ, ОНТ, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, ГХБХБГ, БОАЖГ, Сав газрын захиргаа
55	Булаг, шандын эхийг хашиж, хамгаалах үйл ажиллагаа	2023-2029	Байршил - 6	Өвөр уртын булаг, Цагаан нуурын булаг, Шанагын булаг, Жавхлантын булаг, Ширээгийн рашаан, Бөгтөр хар усны рашаан зэрэг нийт 6-г эхний ээлжид цаашид нарийвчилсан судалгаагаар нэмэгдэх боломжтой	Сумын хэмжээнд байгаа нийт булаг, шандын эх хамгаалагдана.	Ажлын даалгаврын дагуу, тухайн үеийн төсөвт өртгөөр	ОНТ, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, БОАЖГ
56	Ундны усны эрүүл ахуй хориглолтын бүстэй давхцалтай нэгж талбаруудад хэрэгжих дэглэмийг тогтоох	2023-2026	17 нэгж талбар 0.82 га талбай	Одоо давхцалтай 17 нэгж талбар 0.82 га байна.	Ундны усны эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн нөхцөл дэглэм сайжирна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал

57	Хөв цөөрөм байгуулах боломжтой байршлын нарийвчилсан судалгаа хийлгэж, мэргэжлийн байгууллагаар зураг төсөл хийлгэж, хөв цөөрөм байгуулах	2023-2026	Судалгаа зураг төсөл - 1	1 хөв цөөрөм байгуулахаар төлөвлөгдсөн байна.	Шинээр 1 хөв цөөрөм баригдсан байна.	100.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
5. УЛСЫН ТУСГАЙ ХЭРЭГЦЭЭНИЙ ГАЗАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ								
58	Тусгай хамгаалалттай газрын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулахад Газрын тухай хуулийн 23.3.5-д заасан эрхийн дагуу ГХБХБГ оролцох, санал өгөх,/Шинэчлэн боловсруулагдаж буй Газрын ерөнхий хууль батлагдсан тохиолдолд “Тусгай хамгаалалттай газрын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулах” ажилд оролцох/	2023-2026	Сумын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд байгаа УТХГ нутгуудад – 2 / Тосон хулстай, Баян цагааны тал /	Улсын тусгай хамгаалалтад авагдсан 2788.8 га газар Өргөн баригдсан газрын тухай хууль батлагдсан тохиолдолд АГЗБЕТ-нд үндэслэн тусгай хамгаалалттай газруудын хамгаалалтын захиргаатай хамтран УТХГ-ын ГЗБТ боловсруулж, хэрэгжүүлэх шаардлагатай	ТХГН-т газар олгох асуудал нь газрын удирдлагын нэгдсэн системээр хийгдэж. Газрын нэгдсэн бодлого төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх боломжийн бий болгосон байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	ГХБХБГ, БОАЖГ
59	Соёлын үл хөдлөх өвийн дурсгалт газарт зэрэглэл тогтоох, салбарын асуудал эрхэлсэн байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр хамгаалалтын бүс тогтоох шаардлагатай газруудын хил заагийг газар дээр нь хэмжиж, кадастрын бүртгэлд бүртгэх талаар соёлын өвийн газартай хамтран ажиллах	2023-2029	Түүх соёлын дурсгалын тооллогоор нийт 10 байршил бүртгэгдсэн.	Түүх соёлын дурсгалын тооллогоор нийт 10 байршил бүртгэгдсэн байгаа бөгөөд хамгаалалтын бүсийг хэрхэн тогтоосон тухай мэдээлэл байхгүй байна. 20 метрийн радиусаар хамгаалалтын бүсийг тогтооход 4.92 га байна.	Соёлын үл хөдлөх өвийн дурсгалт газруудын хамгаалалтын бүс тогтоогдож, бүрэн бүртгэгдсэн байна.		Үйл ажиллагааны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ ГХБХБГ, БОАЖГ
60	Түүх соёлын өвийг аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгох зорилгоор боломжтой газруудад газарт хөгжүүлэлт хийх, тохижилтын зураг төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх	2023-2029	Хөгжүүлэлт хийх, тохижилтын зураг төсөл, тоо – 1 / Тугийн сүм /	Аймгийн бодлогийн баримт бичигт Тугийн сүмийг аялал жуулчлалын цогцолбор болгохоор төлөвлөсөн байна.	Соёлын үл хөдлөх өвийн дурсгалт газруудыг зохистой ашиглаж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болж хамгаалалт сайжирна.	200.0	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал
5.1 Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментийг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа								

61	Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан газруудын судалгааг хийх, давхцалыг арилгах, “Газрын орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах, кадастрын мэдээллийн санд бүртгэх заавар”-ын дагуу бүртгэлжүүлэх, шаардлага хангахгүй шийдвэрүүдийг хүчингүй болгох санал боловсруулах ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулах	2023-2029	Сумын хэмжээнд ОНТХэрэгцээнд авсан бүх газрууд	Одоогийн байдлаар 4 байршилд нийт нутаг дэвсгэрийн 22 хувь ОНТХ-д авсан байна. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгуудтай давхцсан тул Баянцагааны тал, Жаран тогооны талын орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газрын хилийн цэсд өөрчлөлт оруулах	ОНТХ-д авсан газруудын зөрчил арилна.	Үйл ажиллагаа аны зардлаар	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ, Байгаль орчны байцаагч, Газрын даамал
62	Орон нутгийн тусгай хамгаалалтад шинээр газар нутгуудыг авах	2023-2029	22498 га газар	Аймгийн ОНТХ: Булган уул, Энх өргөтгөл 18432 га/УТХГН-н холбоос/ Сумын ОНТХ: Мөнх-Овоо 2152 га, Мөнх- Овоо 1209 га, Туг уул 705 га-г тус тус төлөвлөсөн.	Тосон хулстай болон Баянцагааны талын хооронд тусгай хамгаалалттай газар нутгийн холбоос нутаг үүснэ. Сумын орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээ үүснэ.		Үйл ажиллагаа аны зардлаар	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал, Байгаль орчны байцаагч
63	Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан газруудын хамгаалалтын горим дэглэмийг хангах, газар ашиглалтыг зохицуулах төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх	2023-2025	Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан нийт нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хэрэгжинэ.	Ашиглалтын ямар нэгэн горим тогтоогоогүй байна.	Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан газруудын үндсэн ач холбогдол тодорхойлогдож хуулийн дагуу хамгаалагдана.	Үйл ажиллагаа аны зардлаар	ОНТ	Сумын Засаг дарга, ЗДТГ Газрын даамал Байгаль орчны байцаагч

-----oOo-----